

San Francisco, CA. – 1998

22. Harvey M. "The selection of managers for foreign assignments: a planning perspective", - Columbia Journal of World Business, 31, 1996, 102 – 119

23. Black J.S. Gregersen H.B. "The right way to manage experts", Harvard Business Review, 77, 1999, pp. 52-60]

24. Allen W.R. Ruhe J.A. "Preparing women for careers in international management"

Journal of Education for Business, 72, 1997, pp. 278-283

25. Stanek M.B. "The need for global managers: a business necessity". – Management Decision, v. 38, № 4, 2000, pp. 232-242

26. Toffler A. The Third wave, Bantam Book, New York, NY. – 1980

Статья поступила в редакцию 09.01.2004

О.В. КЕНДЮХОВ, доцент,

Донецкий университет экономики та права

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: ВПЛИВ СУЧАСНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Одним з економічних інститутів сучасного підприємництва є інтелектуальний капітал, що став необхідним, а в ряді випадків домінуючим, фактором господарської діяльності бізнес-структур [1, 2, 3]. Аналіз особливостей функціонування інтелектуального капіталу в умовах соціалізації економічних відносин та інституалізації маркетингового середовища показує, що відбувається активне розширення напрямів використання інтелектуальних ресурсів господарюючими суб'єктами. Отже, для забезпечення ефективного використання інтелектуального потенціалу господарська практика має потребу в життєздатних й ефективних економічних інститутах, адекватних виникаючим змінам у маркетинговому середовищі. Відповідно, найважливішою методологічною задачею стає дослідження діалектичного взаємозв'язку між інституціональним, маркетинговим середовищем та інтелектуальним капіталом.

Модель поведінки господарюючого суб'єкта в інституціональному середовищі інтелектуального капіталу характеризується обмеженнями і стимулами, що визначають принципи управління інтелектуальним капіталом. Інституціональні норми включають формальні і неформальні інститути, виступаючи зовнішніми факторами щодо моделі поведінки суб'єкта управління інтелектуальним капіталом. Інститут - одиниця

аналізу інституціонального середовища. Формальні інститути як установлені державою законодавчі акти - закони, укази і постанови, підлягають виконанню в загальноприйнятому розумінні цивільної покори. Неформальні інститути - традиції, звичаї, норми поведінки.

В Україні формальні інститути насамперед забезпечують правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та порядок їх використання.

Так, Закон України про охорону прав на знаки для товарів і послуг регулює відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на знаки для товарів і послуг в Україні. Об'єктом знака можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів. Право власності на знак засвідчується свідоцтвом. Строк дії свідоцтва становить 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника свідоцтва, поданим протягом останнього року дії свідоцтва, щоразу на 10 років. Законом встановлено вимоги для знаків товарів і послуг, а також умови їх державної реєстрації [3]. Таким чином, цей закон регулює деякі принципи управління марочним капіталом компанії.

Ще два закони тісно пов'язані з принципами управління техніко-технологічним інтелектуальним капіталом.

Закон України про охорону прав на винаходи і корисні моделі забезпечує правову охорону винаходу (корисної моделі), що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

Об'єктом винаходу може бути продукт чи новий спосіб застосування раніше відомого продукту.

Об'єктом корисної моделі може бути конструктивне виконання пристрою.

Пріоритет, авторство і право власності на винахід засвідчуються патентом (деклараційним патентом). Пріоритет, авторство і право власності на корисну модель засвідчуються деклараційним патентом. Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки до Установи. Строк дії деклараційного патенту на винахід становить 6 років від дати подання заявки до Установи [4].

Закон України про охорону прав на промислові зразки надає правову охорону промислового зразку, який відповідає умовам патентоспроможності.

Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб [5]. Право власності на промисловий зразок засвідчується патентом. Строк дії патенту на промисловий зразок становить 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника патенту, але не більш як на п'ять років.

Удосконалення законодавства та розроблення ефективних механізмів захисту прав у сфері інтелектуальної власності є важливим фактором забезпечення зростання інтелектуального потенціалу України, здійснення міжнародного обміну, розширення трансферу інтелектуальних ресурсів [6].

Ефективність захисту прав у сфері інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази,

сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, ефективності підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також інформаційного забезпечення її діяльності.

Найважливішими аспектами державної політики щодо набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є координуюча діяльність органів виконавчої влади, пов'язана із забезпеченням правової охорони новітніх вітчизняних технологій, у тому числі в іноземних державах, удосконалення механізмів правового регулювання важливих питань щодо комерційного використання об'єктів інтелектуальної діяльності, створення їх повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів.

Внутрішній ринок об'єктів інтелектуальної власності перебуває на новому етапі свого розвитку і потребує підтримки, оскільки від його стану значною мірою залежить технічний рівень виробництва та конкурентоспроможність вітчизняних товарів. Ефективне функціонування такого ринку неможливе без запровадження системи оцінки та обліку інтелектуальної власності.

Однак вибір напрямів розвитку інституціонального середовища інтелектуального капіталу повинний здійснюватися, виходячи з аналізу сучасних маркетингових тенденцій. Від того, наскільки своєчасно відбувається адаптація інститутів до нових вимог маркетингового середовища, залежить успішність відтворення та ефективного використання інтелектуальних ресурсів.

У цілому, аналіз та визначення особливостей розвитку інституціонального середовища інтелектуального капіталу в умовах впливу сучасних маркетингових тенденцій пов'язані з такими важливішими науковими і практичними задачами, як підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств, ріст конкурентоспроможності національної економіки, покращення добробуту українського суспільства.

Ціллю статті є дослідження впливу сучасних маркетингових тенденцій на особливості розвитку інституціонального середовища інтелектуального капіталу.

Сьогодні визначилися три основні маркетингові тенденції:

1. Індивідуалізація і динамізм поведінки споживачів.
2. Прискорений розвиток нових технологій.
3. Глобалізація попиту та пропозиції.

Формування нових ринків, швидкі зміни на ринках, розвиток інформаційних та інших технологій, розповсюдження технологій, ріст інтелектомісткості виробництва висувають нові вимоги для багатьох інститутів. По відношенню до окремого підприємства тенденції розвитку маркетингового середовища змушують активніше й ефективніше використовувати наявні інтелектуальні ресурси (рис. 1).

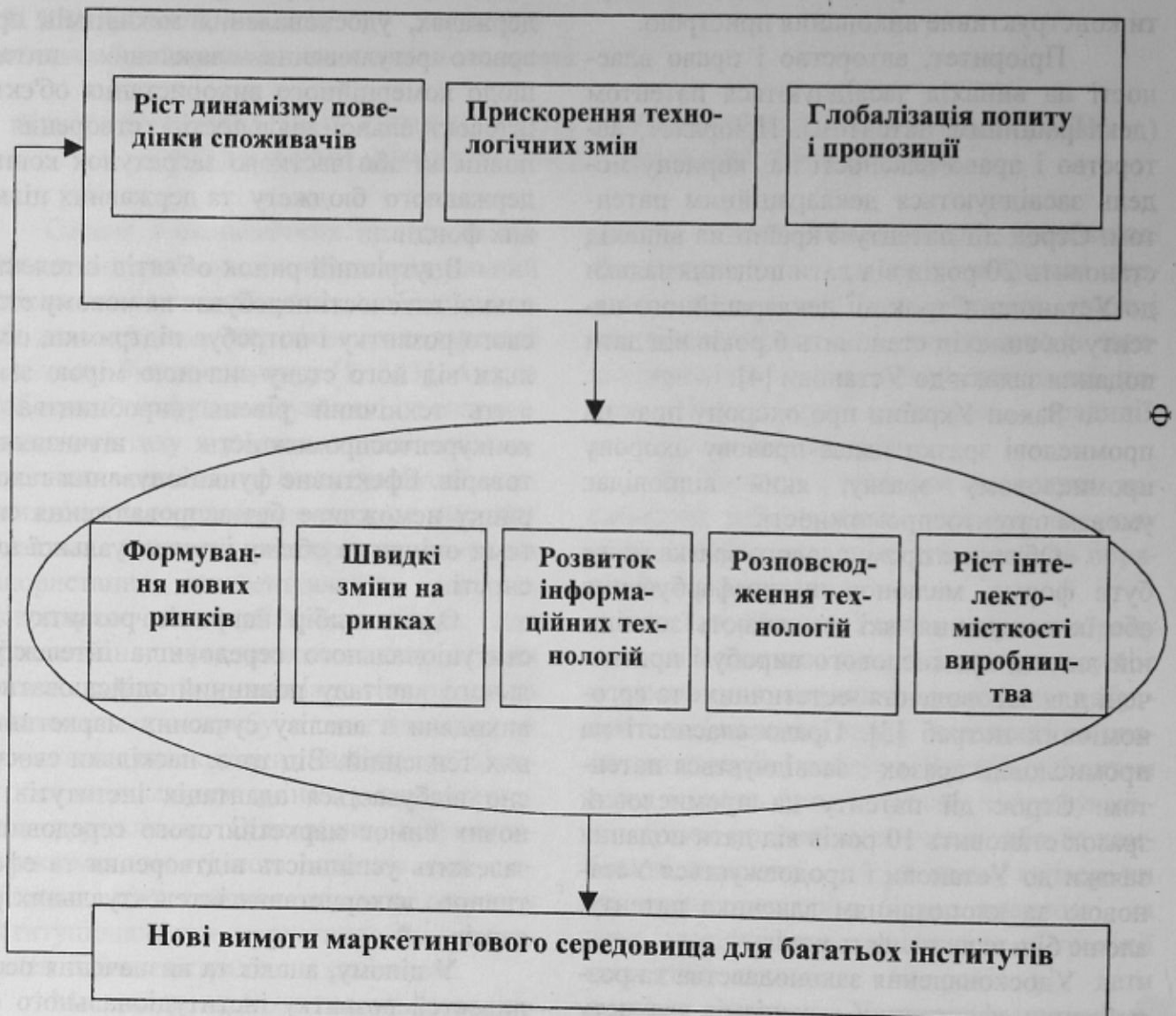

Рис. 1. Вплив маркетингового середовища на інституціональну базу

Зі зміною і диференціацією неформальних інститутів - моральних норм, цінностей, життєвих стилів і культури і, як наслідок, споживчих переваг, зв'язано по-

стійно зростаюче різноманіття товарів і динамізм ринку. Це скорочує життєвий цикл товару, змушує виробляти товари у невеликих кількостях, збільшує частку на-

уково-дослідної роботи за рахунок скорочення фізичної праці. Сучасні маркетингові тенденції такі, що знижується виробництво товарів широкого вжитку (стандартизованих товарів з певними характеристиками і часто з тривалим життєвим циклом) і збільшується виробництво диференційованих товарів (розроблених і вироблених для задоволення особливих споживчих переваг, звичайно з коротким життєвим циклом). Час створення товару стає вирішальним фактором у багатьох галузях промисловості.

Зростаюче різноманіття ринків означає:

1. Стратегія багатьох продуктово-ринкових комбінацій стає усе більш диференційованою і, як наслідок, вимагає активізації використання інтелектуального капіталу.
2. Розвиток і використання інтелектуального капіталу повинні бути більш тісно пов'язані з маркетинговою політикою, і навпаки.
3. Повинна бути підвищена ефективність в аспекті якнайшвидшого виводу на ринок нових товарів.

Вимоги споживачів, що швидко диференціюються, можуть бути задоволені, насамперед, завдяки персоніфікованому та техніко-технологічному інтелектуальному капіталові [4]. Розвиток цих видів інтелектуального капіталу є рушійною силою перемог у конкурентній боротьбі.

Варто враховувати, що кожна нова базова технологія - ядро багатьох прикладних технологій, базові технології формують нові галузі промисловості, прикладні технології можуть використовуватися в кожній існуючій галузі для її модернізації.

Післявоєнний бум було засновано на технології переробки нафти, зв'язаної з виробництвом пластмас, пестицидів, штучних волокон, фарб і лаків та інших спеціальних хімічних продуктів, які використовуються тепер у кожній галузі.

Сьогодні інтенсивно розвиваються три групи базових технологій:

- інформаційно-комунікаційні;
- біотехнології;

технології, пов'язані з новими матеріалами.

Тенденції розвитку цих технологій є гарантією технологічного динамізму на десятки років.

Не викликає сумнівів, що ключову роль у сучасних економічних трансформаціях грають інформаційно-комунікаційні технології.

Відомий теоретик інформаційного суспільства М. Кастельс в інформаційні технології включає сукупність технологій у мікроелектроніці, обчислювальну техніку, програмне забезпечення, технології телекомунікацій/віщання й оптико-електронної промисловості. Таким чином, ядро трансформацій, що переживає сучасний світ, пов'язано з технологіями обробки інформації і комунікацією.

Аналізуючи праці теоретиків і спираючись на власні дослідження, М. Кастельс виділяє головні характеристики нової інформаційно-технологічної інституціональної парадигми:

1. Інформація в рамках пропонованої концепції є сировиною технології, і, отже, у першу чергу технологія впливає на інформацію, а не навпаки.
2. Ефекти нових технологій охоплюють усі види людської діяльності.
3. Інформаційна технологія ініціює мережну логіку змін соціальної системи.
4. Інформаційно-технологічна парадигма заснована на гнучкості, коли здатність до реконфігурації стає вирішальною рисою в суспільстві.
5. Конвергенція конкретних технологій у високоінтегрованої системі (наприклад, мікроелектроніка, телекомунікації, оптична електроніка і комп'ютери інтегровані в інформаційні системи) [8].

Кожна з наведених характеристик поглиблює діалектичний взаємозв'язок між складовими інтелектуального капіталу. З одного боку, інтелект людини уможливив саме існування інформаційних технологій, з іншого боку - інтеграція з ними дозволила йому різко прискорити і розширити від-

творення інтелектуального капіталу, звела останній у ранг основного ресурсу інформаційного суспільства.

Процес інформатизації, як справедливо відзначає І. Соколова, повинний включати три діалектично взаємозалежних процеси: медіатизацію - процес удосконалення засобів збору, збереження і поширення інформації; комп'ютеризацію - процес удосконалення засобів пошуку й обробки інформації, а також інтелектуалізацію - процес розвитку знань і здібностей людей до сприйняття і породження інформації [9]. Збалансований розвиток цих процесів закономірно обумовлює підвищення сукупного інтелектуального капіталу. І це вже повинні забезпечити формальні інститути.

Комп'ютеризація, істотно випереджаючи за темпами процеси медіатизації й інтелектуалізації, розвивається за їхній рахунок, привносячи в суспільство відповідні соціальні витрати. Головною задачею, у даному випадку, є зниження впливу технократичного підходу до інформатизації, що в даний час має широке поширення: усе більш досконалі інформаційні системи - усе менш досконалі щодо них люди. Якщо в особистості не виховано здатність породження інформації, то спілкування переходить у трансляцію. Головною відповіддю на тенденції розвитку інформаційних технологій є підвищення рівня освіти, поліпшення професійної підготовки персоналу, використання нових форм організації праці. Вплив інформаційних технологій на складові інтелектуального капіталу носить багатоаспектний характер. Вони забезпечують розвиток персоніфікованого інтелектуального капіталу, відкриваючи доступ людини до всілякої інформації, широкі можливості обробки даних, допомагаючи у формуванні нового знання. Інформаційні технології дозволяють здійснювати оперативний моніторинг формалізованого інтелектуального капіталу, створювати й обробляти бази даних з різних питань. Розвиток інформаційних технологій уможливив появу і розвиток мережних організаційних структур управління, вніс корективи в не-

формальне інституціональне середовище, у тому числі у корпоративну культуру.

В інтелектуальній економіці розвиток інформаційного сектора практично не наштовхується на обмеженість попиту в силу того, що, з одного боку, його продукція залишається відносно дешевою, а з іншого, потреби в ній через їхню природу ростуть експоненціально. В останні роки нові моделі комп'ютерних систем не тільки заміняли попередні усе швидше, але і забезпечували собі більший попит на ринку. У підсумку створилися умови для зростання попиту на нові інформаційні продукти і, як наслідок, наприклад, темпи підключення до мережі Інтернет у США і більшості інших розвинутих країнах зросли в другій половині 90-х рр. на 60-100% на рік.

Ще одна ключова сучасна маркетингова тенденція - глобалізація попиту та пропозиції. Вона сприяє формуванню нових ринків і поширенню нових технологій, однак вона і прискорює швидкі зміни на світових ринках. Лідерами глобальної гонки стають країни, які володіють найбільшими інтелектуальними ресурсами і домоглися високої ефективності їхнього використання.

Наявність і ефективне використання інтелектуальних ресурсів викликає новий виток у розвитку нових технологій і виробництві інтелектомісткої продукції, що стимулює формування нового інституціонального середовища - інтелектуальної економіки. Глобалізація при цьому забезпечує великі ринки збуту продуктів інтелектуальної праці. У свою чергу, з одного боку, інтелектуальна економіка сприяє розвитку інтелектуального капіталу, стимулює інтелектуальну працю, а з іншого боку - сприяє розвитку інформаційної культури в глобальному масштабі. Глобалізація прискорює процес розвитку інтелектуальних ресурсів, забезпечуючи їхній перерозподіл, концентрацію й інтенсивне відтворення, що, у свою чергу, припускає роботу зі світовими базами знань і досвідом їхнього використання і стимулює розвиток економічного космополітизму. Останнє ж прискорює процес глобалізації.

Резюмуючи вищесказане, можна відмітити, що вплив сучасних маркетингових тенденцій на інституціональне середовище інтелектуального капіталу полягає в наступному: індивідуалізація, диференціація і динамізм норм поведінки споживачів і, як наслідок, споживчих переваг. Вимоги споживачів, що швидко змінюються та диференціюються, можуть бути задоволені, насамперед, завдяки персоніфікованому та техніко-технологічному інтелектуальному капіталові;

ріст питомої ваги інтелектуального капіталу в економічному процесі потребує відповідних змін у формальній інституціональній базі з акцентом на її стимулюючу функцію. Ефективність використання інтелектуального капіталу визначає перспективи розвитку підприємства в умовах глобальної конкуренції;

формальні інститути повинні забезпечити збалансованість трьох діалектично взаємозалежних процесів: медіатизації, комп'ютеризації та інтелектуалізації;

розвиток інформаційних технологій змінює неформальне інституціональне середовище, сприяє розвитку інформаційної культури, стимулює розвиток економічного космополітизму, що активізують трансфер інтелектуального капіталу;

збільшення ролі технологій перетворює фінанси з головного джерела ринкової сили в її наслідок. Конкурентоспроможність все більше визначається технологіями, передача і використання яких набагато складніші за передачу і використання грошей;

глобалізація попиту та пропозиції і, як наслідок, інституціонального середовища, прискорює процес розвитку і перерозподілу інтелектуальних ресурсів. Вони концентруються в країнах, в яких відбувається інтенсивне формування інтелектуальної економіки.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі є науково-методичне об-

ґрунтування положень формальних інститутів щодо розвитку інтелектуального капіталу, стимулювання росту ефективності його функціонування; дослідження питань формування системи неформальних інститутів, що сприяють активізації використання інтелектуального капіталу на вітчизняних підприємствах.

Література

1. Чухно А. Інтелектуальний капітал: сутність форми і закономірності розвитку // Економіка України. – 2002. - №11. – с. 48-55., - №12. - с. 61- 67.
2. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. - М.: "Academia", 1999. - С. 372-401.
3. Кендюхов О.В. Гносеология интеллектуального капитала // Економіка України. - 2003. - №4. - С. 28 - 33.
4. Закон України про охорону прав на знаки для товарів і послуг від 23. 12. 93 № 3771-ХІІ.
5. Закон України про охорону прав на винаходи і корисні моделі від 23.12. 93 № 3769 – ХІІ.
6. Закон України про охорону прав на промислові зразки від 23. 12. 93 № 3770-ХІІ.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності від 13. 06. 2002 № 321-р
8. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. -М.: ГУ ВШЭ, 2000, с.50.
9. <http://infosphere.ru/files/monografy/socolova/chap1.html>.

Статья поступила в редакцию 14.01.2004